Publikováno 8. 9. 2009 Příroda Kraslicka, **2**: 157-170, 2009

Chřástal polní (*Crex crex*) na Kraslicku a v Karlovarském kraji v letech 2005 – 2009

Corn crake (*Crex crex*) in the Kraslice district and at Karlovy Vary region in 2005 – 2009

Michal Němec[1)], Oldřich Bušek[2)] & Martin Lípa[3)]

[1)] V Břízkách 260, CZ-362 63 Dalovice
majkl.mn@email.cz
[2)] Pod Jelením skokem 362/5, CZ-360 01 Karlovy Vary
old.busek@tiscali.cz
[3)] Brigádnická 710/2, CZ-363 01 Ostrov
ec.meluzina@volny.cz

Abstrakt

Chřástal polní je všeobecně považován za ohroženého ptáka, a je proto užitečné sledovat jeho početní stavy a obsazené lokality. V letech 2005 – 2009 jsme provedli inventarizační mapování výskytu chřástala polního na Kraslicku a zaznamenali také příležitostná pozorování v celém Karlovarském kraji. Na většině lokalit zahnízdili chřástalové alespoň jednou, některé lokality fungují jako pravidelná hnízdiště. Meziročně byla situace stabilní. V textu doporučujeme několik opatření, která mohou vést k udržení nebo posílení populace chřástalů. Nejefektivnější je posun data první seče na srpen.

Klíčová slova

Aves, *Crex crex*, mapování, hnízdění, obhospodařování, ochrana přírody, Kraslicko, severozápadní Čechy

Abstract

In general, the Corn crake (*Crex crex*) is considered as an endangered species and thus, it is useful to observe its population size and occupied localities. In 2005 – 2009, we mapped the occurrence of the Corn crake in the Kraslice district and performed some occasional observations in the Karlovy Vary region. At most localities, cases of nesting were observed at least once a year; some localities regularly served as breeding places. The situation was stable over the years of the study. In the text, we recommend a number of provisions, which can help to maintain or increase the Corn crake population. The most effective one is a shift of the first grass-cutting day to August.

Key words

Aves, *Crex crex*, mapping, nesting, management, nature conservation, Kraslice district, northwestern Bohemia

Úvod

Chřástal polní (*Crex crex*) (Linnaeus, 1758) byl do 50. let 20. století běžně rozšířeným ptákem se stabilní populací. Jeho početnost se však náhle a výrazně snížila. Především v Evropě (zejména v západní části kontinentu) se areál chřástala polního zcela roztříštil (Hagemeijer & Blair 1997). Hlavní příčinou tohoto značného úbytku je ztráta vhodného biotopu v důsledku intenzifikace zemědělství – především uspíšení data první seče a dokonalá seč do všech cípů a okrajů pozemků. Chřástalům v minulosti ublížilo také odvodňování či likvidace remízků a dalších nesekaných ploch v loukách a pastvinách. Na jiných lokalitách je příčinou degradace chřástalího biotopu naopak opuštění pozemků, několikaletá absence jakéhokoli obhospodařování a následné úplné zarůstání křovinami až stromy.

Rychlost a míra ústupu vedla k tomu, že chřástal polní nyní patří mezi nejohroženější ptáky Evropy. Do dnešní doby trvá v Evropě celkový pokles stavů, jen v některých oblastech jsou zaznamenávány mírné vzestupy (BirdLife International, 2009). Se změnami ve využívání pozemků po roce 1989 došlo v České republice k nárůstu počtu hnízdících párů, ovšem zároveň k přesunu hnízdního areálu do vyšších nadmořských výšek – do oblastí s méně intenzivní zemědělskou výrobou (Formánek 1963 in Šťastný et al. 2006). Celosvětová populace chřástala polního je v současnosti odhadována na 1,815–3,24 miliony hnízdících párů (BirdLife International, 2009). V České republice odhadujeme 1500–1700 párů (BirdLife International, 2009), v roce 1989 to bylo jen 200–400 párů.

Na červeném seznamu ohrožených druhů IUCN je chřástal polní veden v kategorii „téměř ohrožený“ („Near Threatened“ – NT) především z důvodu dalšího předpokládaného úbytku hnízdních biotopů v evropské i asijské části Ruska, kde hnízdí podstatná část celosvětové populace. Na evropské úrovni je zařazen do kategorie „zranitelný“ („Vulnerable“ – VU). Je veden v příloze I směrnice EU o ochraně volně žijících ptáků, v příloze II Bonnské úmluvy a v příloze II Bernské úmluvy. Také u nás je chřástal veden na Červeném seznamu

ptáků České republiky (Šťastný & Bejček 2003), a to v kategorii „zranitelný“. Mimo to je u nás chráněn ve smyslu zákona č. 114/1992 Sb. a vyhlášky MŽP č. 395/1992 Sb. Ta jej řadí mezi zvláště chráněné druhy živočichů v kategorii „silně ohrožený“.

Ekologické nároky na hnízdění chřástala polního

Chřástal polní je tažným druhem, který se do střední Evropy vrací v průběhu května. Do zimovišť ve východní a jižní Africe pak odlétá v srpnu a září (Hudec & Šťastný 2005).

Hnízdním biotopem druhu jsou vysoká, travinobylinná společenstva, především aluviální louky nižších poloh, v poslední době ale také vlhčí typy horských luk do nadmořské výšky zhruba 1000 m (Formánek 1963 in Šťastný et al. 2006). Chřástal preferuje vlhké (nikoli mokré), nehnojené a extenzivně obhospodařované luční porosty, zpravidla s řídce roztroušenými solitérami nebo skupinkami dřevin (vrby, olše). Pokud jsou v blízkosti hnízdního biotopu stanoviště s nižším porostem, jsou chřástalem často využívána k hledání potravy (Berg & Gustafson 2007).

Obsazené revíry jsou vyznačovány voláním samců, kteří se ozývají zpravidla od konce května do poloviny července. Protože je chřástal polygamním druhem, nelze počet volajících samců jednoduše ztotožnit s počtem hnízdních párů (Hagemeijer & Blair 1997).

Hnízdění začíná na konci května a protahuje se až do července (srpna). Významná část samic zřejmě hnízdí dvakrát ročně (Hagemeijer & Blair 1997). Hnízdo je umístěno na zemi a tvoří jej důlek vystlaný stébly a listy. Samice sedí na vejcích sama zhruba 19 dní. Vzápětí po vylíhnutí samice svá nekrmivá mláďata odvádí z hnízda a pak je ještě asi 5 týdnů vodí (Hudec & Šťastný 2005).

Úspěšnost hnízdění (vyjádřená v počtu vyvedených mláďat) je relativně vysoká (80–90 %), odhlédneme-li od snůšek zničených mechanizací během kosení a sklizně sena (Hagemeijer & Blair 1997). Hnízdní hustota chřástala polního v České republice kolísá podle dostupných údajů mezi 0,2 až 2,7 ex. / 1 km^2, velikost obhajovaných teritorií se pohybuje mezi 3 až 10 ha (Šťastný et al. 2006).

Druh je součástí ornitocenózy as. Perdiceto-Alaudetum arvense (Pikula & Beklová 1987) a na lokalitách se vyskytuje zpravidla s těmito dalšími druhy ptáků: skřivan polní (*Alauda arvensis*), bramborníček hnědý (*Saxicola rubetra*), křepelka polní (*Coturnix coturnix*), ťuhýk obecný (*Lanius collurio*), linduška luční (*Anthus pratensis*).

Stručná charakteristika Kraslicka s ohledem na hnízdění chřástalů

Na Kraslicku se nachází mnoho lokalit, na kterých by chřástal polní mohl zahnízdit. Jedná se především o vlhčí, extenzivně sekané louky, ale často také nesekané cípy či okraje pravidelně obhospodařovaných luk.

Zkoumané území, tj. správní obvod obce s rozšířenou působností Kraslice, se nachází na západním okraji Krušných hor, v okrese Sokolov a zaujímá plochu asi 260 km^2. Nadmořská výška území se pohybuje mezi cca 450 a 990 m n. m. Výskyt chřástala polního byl také zjišťován na šesti lokalitách v blízkém okolí správního obvodu (Hřebeny, Březnice, Libnov, Opatovský vrch, Luby – Pětidomí, Zálubí – Zlatý vrch).

Klimaticky se jedná o oblast chladnou – CH7, která je charakterizovaná mimo jiné 20 – 30 letními dny, 140 – 160 mrazivými dny, průměrnou teplotou v lednu -3 až -4 °C a srážkovým úhrnem za vegetační období 500–600 mm (Culek et al. 1996).

Soudobý vegetační kryt představují z velké části smrkové monokultury. Luční a pastvinná společenstva jsou aktuálně zastoupena především horskými loukami svazu *Polygono-Trisetion,* chudými smilkovými trávníky řádu *Nardetalia* a vlhkými pcháčovými loukami (dominují as. *Angelico-Cirsietum oleracei* a *Polygono bistortae-Cirsietum heterophylli*) (Chytrý et al. 2001).

Cíle

Cílem projektu bylo zjistit aktuální velikost populace a distribuci hnízdících párů chřástala polního na Kraslicku, porovnat stav mezi jednotlivými roky, eventuálně doporučit opatření, jež by mohla jeho stav v území stabilizovat nebo zvýšit.

V letech 2005 – 2009 bylo proto provedeno inventarizační mapování výskytu chřástala polního na území správního obvodu obce s rozšířenou působností Kraslice, okres Sokolov.

Metodika

Výskyt chřástala polního na Kraslicku byl zjišťován sčítáním volajících samců na 33 předem vytipovaných lokalitách s vhodnými biotopy (převážně louky či pastviny). Průzkum probíhal v letech 2005 – 2009. 12 lokalit bylo do průzkumů zařazeno až v roce 2006 – jejich sledované období je tedy jen čtyřleté. Všechny lokality byly každoročně navštíveny minimálně třikrát během července. Protože se chřástalové ozývají převážně v noci (s maximem kolem 23. hodiny), byla většina kontrol provedena mezi 21. a 2. hodinou. Při kontrolách byla použita metodika provokace nahrávkou hlasu ze záznamu.

Detekovaní jedinci byli zaznamenáni do mapy 1 : 10 000. Přesná lokalizace (do pozemkových parcel) nebyla v mnoha případech možná vzhledem k velké prostorové aktivitě volajících ptáků, případně špatné orientaci v terénu v nočních hodinách. Při vyhodnocení bylo použito „pravidlo 250 m“, tzn. dvě akustická zjištění. Pokud byla od sebe vzdálena více než 250 m, byla považována za zjištění dvou volajících samců.

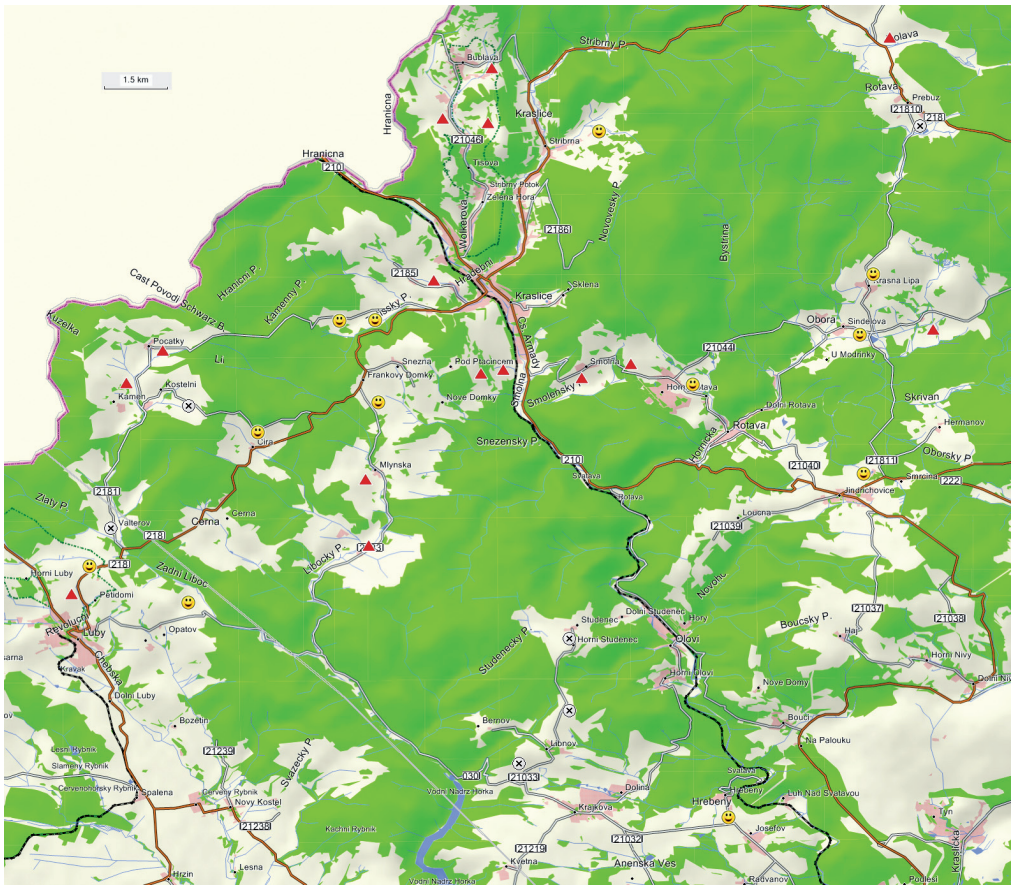
Výsledky

Nepočítáme-li první sezónu, v níž nebyly sledovány všechny lokality, pozorovali jsme na Kraslicku každý rok průměrně 19 volajících samců, a to v průměru na 16 lokalitách (tab. 1).

Na 27 lokalitách (ze 33 sledovaných) jsme zaznamenali alespoň jedno hnízdění během sledovaných pěti let (tab. 1, obr. 1).

Za nejhodnotnější místa lze považovat 12 pravidelných hnízdišť – lokalit, na nichž chřástalové během sledovaného období chyběli maximálně v jednom roce. Jsou jimi: Jindřichovice; Krásná Lípa – Ptačí hora; Horní Rotava; Zátiší – Široký – Medvědí; Zátiší – Široký – pod cestou; Šindelová – U rybníka; Hřebeny; Opatovský vrch; Zálubí – Zlatý vrch; Čirá – Vřesový vrch; Sněžná – Dolní Ves; Stříbrná (tab. 1, obr. 1).

Při příležitostných pozorováních v celém Karlovarském kraji jsme během sledovaných pěti let zaznamenali dalších 40 případů hnízdění chřástalů polních na dalších 30 lokalitách (tab. 2).

Obr. 1. Distribuce sledovaných lokalit s vhodným biotopem pro zahnízdění chřástala polního na Kraslicku. Obličeje – pravidelná hnízdiště; trojúhelníky – alespoň jedno zahnízdění během let 2005–2009; prázdné kruhy – ani jedno zahnízdění během sledovaného období.
Fig. 1. Distribution of monitored localities with Corn crakes habitat in the Kraslice district. Smiles – ordinary breeding places; triangles – at least one nesting over 2005–2009; empty circles – no nesting over monitored years.

Diskuze

Vzhledem k polygamii, která se u chřástala polního vyskytuje, nelze jednoduše ztotožnit počet volajících samců s počtem hnízdících párů. Naše tabulky obsahují jen údaje o volajících samcích, množství snůšek však bylo pravděpodobně vždy o něco vyšší.

To, že chřástalové minimálně jednou zahnízdili na velké většině sledovaných lokalit a třetinu využívají jako pravidelná hnízdiště, naznačuje, že Kraslicko je

Lokalita	Souřadnice WGS-84	R.					Manage-ment	Ost-rův-ky	Cípy	Dře-viny	Okolí
		05	06	07	08	09					
Jindřichovice	N50 17.243 E12 36.510	2	1	1	2		Seč	Ano	Ano	Ne	Les
Krásná Lípa - Ptačí hora	N50 19.776 E12 36.656	1	1	1	2		Nepravidel-ná seč	Ano	Ano	Ano	Les
Krásná Lípa - Vře-sový potok	N50 19.086 E12 37.578		1		1		Seč	Ano	Ano	Ano	Louky
Horní Rotava	N50 18.376 E12 33.860	2	1	1	1	1	Seč	Ano	Ano	Ano	Les, louka, ruderál
Zátiší - Široký, Mědvědí	N50 19.188 E12 28.398	3	1	1	1	1	Seč	Ano	Ano	Ne	Les, louky
Zátiší - Široký - pod cestou	N50 19.194 E12 28.944	1	1		1	1	Seč	Ano	Ano	Ano	Les, louky
Zátiší - Široký - nad cestou	N50 19.362 E12 28.814	1			2	1	Seč	Ne	Ne	Ne	Les, louky
Kraslice - před-městí	N50 18.571 E12 30.929			1		2	Nepravidel-ná seč	Ano	Ano	Ano	Les
Šindelová - U rybníka	N50 19.013 E12 36.450	1	1	1		2	Seč	Ano	Ano	Ano	Louky
Bublava - Olověný vrch	N50 22.400 E12 30.757		1		2		Seč	Ano	Ne	Ano	Les, louky
Bublava - Tisovec	N50 21.698 E12 30.692		1	1	2		Seč	Ano	Ano	Ano	Louky, les
Bublava - Vršina	N50 21.759 E12 29.988				1		Seč	Ano	Ne	Ne	Lesy
Smolná	N50 18.465 E12 32.145		1	1			Seč	Ano	Ano	Ano	Lesy
Smolná - Horní Rotava	N50 18.644 E12 32.907		1				Seč	Ne	Ano	Ano	Les, louky
Krásná	N50 19.706 E12 29.853	1					Seč	Ano	Ano	Ano	Louky, les
Přebuz	N50 21.665 E12 37.372			1	1		Nesekáno	Ano	Ano	Ano	Les
Přebuz - rozcestí	N50 22.783 E12 36.915						Seč	Ano	Ne	Ne	Les
Kostelní - Kámen	N50 18.405 E12 25.097		1				Pastva	Ano	Ano	Ano	Les, pastvina
Počátky	N50 18.818 E12 25.660				1		Seč	Ano	Ano	Ano	Lesy
Mlýnská - Skelný vrch	N50 17.182 E12 28.802			1			Seč	Ne	Ano	Ne	Les, louka
Hřebeny	N50 12.886 E12 34.418	--	2	2	1	1	Seč	Ano	Ano	Ano	Cesty, louky
Březnice	N50 13.576 E12 31.164	--					Seč a pastva	Ne	Ne	Ne	Les, louka, pole

Lokalita	Souřadnice WGS-84	R.					Manage-ment	Ost-rův-ky	Cípy	Dře-viny	Okolí
		05	06	07	08	09					
Libnov	N50 14.246 E12 31.944	--					Seč	Ne	Ne	Ne	Les, louky
Horní Studenec	N50 15.159 E12 31.944	--					Seč	Ne	Ne	Ne	Les, Louky
Opatovský vrch	N50 15.612 E12 26.055	--	1		1	1	Pastva	Ne	Ano	Ano	Les, louky
Luby - Pětidomí	N50 15.726 E12 24.247	--	2				Seč	Ne	Ne	Ne	Les, louky, město
Zálubí - Zlatý vrch	N50 16.075 E12 24.528	--	1	1		1	Seč	Ano	Ne	Ano	Louka
Valtéřov	N50 16.562 E12 24.852	--					Pastva	Ne	Ne	Ne	Les
Kostelní - Liščí vrch	N50 18.113 E12 26.052	--					Seč	Ne	Ano	Ano	Lesy
Čirá - Vřesový vrch	N50 17.776 E12 27.131	--		2	2	1	Seč	Ano	Ne	Ano	Lesy, louky
Sněžná - Dolní Ves	N50 18.152 E12 28.994	1	1	1	1	2	Seč	Ano	Ano	Ano	Lesy, louky
Liboc - Nad kos-telem	N50 16.345 E12 28.848	--		1	1		Mozaika	Ano	Ano	Ano	Les, louky
Stříbrná	N50 21.587 E12 32.412	--		1	1	1	Mozaika	Ano	Ano	Ano	Les, chaty, louky
Celkem chřástalů		13	19	18	24	15					
Celkem lokalit		9	17	16	18	12					

Tabulka 1. Charakteristika sledovaných lokalit a počty volajících samců chřástala polního v jednotlivých letech. Legenda: Černé buňky – sledování neprobíhalo. Zvýrazněná políčka – pravidelná hnízdiště. „Ostrůvky" – nesekané ostrůvky vyšších bylin uvnitř lokality, obyvatelné chřástalem. „Cípy" – nesekané rohy a okraje pozemků, obyvatelné chřástalem. „Dřeviny" – přítomnost dřevin v lokalitě, pod nimiž se nachází vhodný biotop pro chřástala. „Okolí" – plochy sousedící s lokalitou, navazující na ni.

Table 1. Localities descriptions and counts of calling males of Corn crake in each year. Keys: Black cells – monitoring not performed. Highlighted cells – ordinary breeding places. Explanation of Czech words: „Ostrůvky" – not cut refuge of tall vegetation in the middle of locality with Corn crake habitat. „Cípy" – not cut corners and edges of locality with Corn crake habitat. „Dřeviny" – presence of woody plants on locality, with undergrowth of Corn crake habitat. „Okolí" – neighborhoods of locality. Ano / Ne – Yes / No.

Oblast	Lokalita	Souřadnice WGS-84	Nadmořská výška	Rok				
				2005	2006	2007	2008	2009
Doupovské hory	Andělská Hora	N50.20449 E12.96917	620 m				1	
Doupovské hory	Andělská Hora	N50.20296 E12.96783	626 m				1	
Doupovské hory	Březina	N50.19014 E13.11459	780 m			1		
Doupovské hory	Březina 1	N50.18600 E13.11753	783 m			1		
Doupovské hory	Březina 2	N50.18606 E13.11876	789 m			1		
Doupovské hory	Březina 3	N50.18575 E13.12014	784 m			1		
Doupovské hory	Březina 4	N50.18524 E13.12206	770 m			1		
Doupovské hory	Jakubov sever	N50.32208 E13.03021	380 m				1	
Doupovské hory	Jakubov západ	N50.31161 E13.02550	330 m				1	
Doupovské hory	Kopáčov 1	N50.19012 E13.19303	721 m			1		
Doupovské hory	Kopáčov 2	N50.18897 E13.19912	720 m			1		
Doupovské hory	Lochotín	N50.19376 E13.16963	735 m			2	2	1
Doupovské hory	Radošov	N50.17430 E13.11571	700 m		1	1		
Doupovské hory	Sedlečko	N50.23394 E12.95867	451 m				1	
Doupovské hory	Sedlečko 1	N50.23393 E12.95674	449 m		1			
Doupovské hory	Sedlečko 2	N50.23393 E12.95800	452 m		1			
Doupovské hory	Stružná	N50.17889 E13.02711	692 m				1	
Doupovské hory	Šemnice	N50.23636 E12.97944	413 m		1			
Doupovské hory	Těšetice	N50.18253 E13.09243	688 m				1	
Karlovarsko	Bor	N50.27225 E12.94166	442 m		1			
Karlovarsko	Sedlec	N50.25144 E12.85653	400 m				1	
Karlovarsko	Vrch	N50.35952 E13.01232	658 m				1	
Kraslicko	Horní Rotava	N50.30767 E12.56319	596 m			1		1
Kraslicko	Horní Rotava	N50.30754 E12.56428	592 m		1			1
Kraslicko	Horní Rotava	N50.30713 E12.56522	585 m			1		1
Kraslicko	Horní Rotava	N50.30655 E12.56637	580 m					1
Krušné hory	Abertamy	N50.37228 E12.81073	899 m				1	
Krušné hory	Rudné 1	N50.35104 E12.68422	746 m	1	1			
Krušné hory	Rudné 2	N50.35037 E12.68505	747 m	1	1			
Slavkovský les	Krásno západ	N50.10877 E12.77604	769 m				1	
Celkem chřástalů				2	8	12	13	5

Tabulka 2. Příležitostná pozorování volajících samců chřástala polního v celém Karlovarském kraji během let 2005–2009.
Table 2. Occasional observations of calling males of Corn crake in all the Karlovy Vary region during 2005–2009.

pro chřástaly v dobách jejich celosvětového poklesu poměrně příznivou oblastí. Různá mapování z celé České republiky vykazují v posledních letech výrazné a dosud pokračující zvyšování počtů volajících samců. Meziroční stavy však mohou silně kolísat – například na Vsetínsku bylo během tří let zjištěno 105–180 samců (Šťastný et al. 2006). Na Kraslicku byla populace chřástalů v průběhu let 2005–2009 víceméně stabilní. Nejúspěšnějším zde byl rok 2008, nejhorším pak 2009. Na tomto roce se pravděpodobně podepsalo i letošní anomální počasí – léto s častými bouřkami a silnými dešti.

Křenek et al. (2004 in Šťastný et al. 2006) popisují, že těžištěm výskytu v CHKO Beskydy jsou nesečené louky nebo louky, které jsou sekány až na konci června. Podobné prostředí vyhledávají chřástalové také na Šumavě (Šklíba & Fuchs 2002 in Šťastný et al. 2006). Preferovanými stanovišti chřástala na Kraslicku jsou především vlhké pcháčové louky (T1.5), horské trojštětové louky (T1.2), mezofilní ovsíkové louky (T1.1) a vlhká tužebníková lada (T1.6) (s klesající hladinou významnosti). Nejčastěji jsme ovšem chřástala zjistili v ekotonech (tj. v místech kontaktu alespoň dvou z výše uvedených typů stanovišť). Téměř na všech obsazených lokalitách jsou přítomny dřeviny keřového nebo stromového vzrůstu (v malém množství). Berg & Gustafson (2007) ve Švédsku nalézali většinu volajících samců na lokalitách zcela neobhospodařovaných nebo sekaných cca jednou za čtyři roky. Na Kraslicku se zdá, že chřástal opomíjí dlouhou dobu nesečené, husté porosty s množstvím stařiny, která zřejmě omezuje jeho pohyb (např. lokalita Liboc – Nad Kostelem). Také vynechává mezernaté porosty s polehlou trávou (např. lokality Valtéřov, Kostelní – Liščí vrch) a stanoviště, kde se výrazně začínají uplatňovat keřová stadia (zhruba nad 25 % pokryvnosti) (např. lokalita Kostelní – Kámen).

Na šesti lokalitách jsme hnízdění nezaznamenali. Jde především o takové plochy, na kterých po posekání nebo spasení travní hmoty nezbude ani minimální kus vhodného biotopu pro zahnízdění chřástalů – je sekáno až k okrajům pozemku a v ploše není ani žádný nesekaný ostrůvek, do něhož by se mohl chřástal uchýlit. Někdy se i v takových lokalitách vyskytují dřeviny, avšak zcela solitérně a bez vhodného podrostu.

Shodně s námi Berg & Gustafson (2007) popisují, že pravidelně a intenzivně obhospodařované louky chřástal vynechává, ovšem ponechávat pozemky ladem ani oni nedoporučují. Pro uchování vyšší bylinné vegetace vhodné pro chřástaly a přitom zamezení zarůstání křovinami je podle nich nejlepší sekat

pozemek jednou za několik let (cca za jedou za 4 roky). O'Brien et al. (2006) ve svém jedenáctiletém mapování (1993–2004) popisují, že na pozemcích, na kterých byl uplatňován management ochrany přírody pro obnovu chřástalího biotopu, během této doby populace chřástalů v Anglii stále rostla. I z toho lze usuzovat, že chřástal reaguje velmi citlivě nejen na devastaci svého biotopu, ale také na jeho obnovení, a že hlavní příčinou nouze jeho světové populace je nedostatek vhodných míst k hnízdění.

Závěry a doporučení

Hlavní faktory negativně ovlivňující rozšíření a velikost populace chřástala

1. Časnější a častější seč; sekání „do figury" (spirálou od okraje do středu plochy).
80–90 % snůšek je zlikvidováno intenzivně či jen nešetrně užitou mechanizací. Dospělí ptáci jsou tímto způsobem ohroženi minimálně.

2. Úbytek vhodných biotopů změnou obhospodařování (odvodňování pozemků, hnojení, dosévání) nebo vlivem neobhospodařování a postupné degradace lučních porostů.

3. Zvýšený predační tlak (draví ptáci a sovy, liška, prase divoké, kočka) ve fragmentovaných, plošně omezených biotopech.

Opatření k stabilizaci či zvýšení úspěšnosti hnízdění chřástala polního

Pro podporu chřástala polního je třeba dbát především na vhodnou péči o jeho biotopy (tedy místa, která obývá).

1. Posunutí data první seče
Hnízdění chřástala polního na Kraslicku zpravidla nezačíná před počátkem června a protahuje se z tohoto důvodu jistě hluboko do července. Důrazným doporučením je proto především posunutí data první seče na druhou polovinu července, nebo lépe na počátek srpna. Dřívější zásah odsoudí většinu snůšek

k likvidaci. Pro pastvu platí obdobná logika s tím, že velmi vhodná je řízená pastva, při které je plocha využívána postupně a chřástalí rodinka se může stahovat do míst, kde se právě nepase.

2. Zachování současné intenzity obhospodařování lokalit
Negativní vliv na výskyt druhu může mít nejen zvýšení počtu sečí, přihnojování, dosévání komerčními travními směsmi, ale na druhé straně také upuštění od seče na ekonomicky málo výnosných pozemcích. Úplná likvidace dřevin na pozemcích osídlených chřástalem polním je však také kontraproduktivní. Atraktivitu biotopu pro chřástala zřejmě zvyšuje přítomnost solitérních nízkých stromů nebo malé skupinky keřů.

3. Sečení pozemků směrem od středu k okraji porostu
Sekání pozemků, na nichž hnízdí chřástal polní, je vhodné začít „rozpichem" (posekat jeden záběr uprostřed pozemku a rozdělit jej tak na dvě poloviny) a následně rozpich rozšiřovat přisekáváním dalších záběrů na jedné a druhé polovině. Nejen chřástalové, ale i jiní živočichové tak musí před žacím mechanismem prchat z prostředku plochy směrem do stran – ven z plochy. Tento způsob seče může redukovat především ztráty na mláďatech chřástala, zvláště na lokalitách (a takových je na Kraslicku většina), které bezprostředně navazují na neobhospodařované, vysokobylinné porosty (často tužebníková lada, porosty ostřic) při okrajích pozemků a na jejich těžko dostupných cípech. V nich totiž najdou chřástalové alespoň přechodné útočiště po seči, v době, kdy jejich původní biotop byl dočasně devastován.

Na sečených pozemcích, které nenavazují na výše uvedené porosty tužebníku a ostřic, lze doporučit ponechání úzkého (stačí 1 m) neposečeného pásu na okraji pozemku. Takové opatření ekonomicky uživatele pozemku příliš nezatíží a přitom může významně zvýšit míru přežívání druhu na lokalitě.

Pozn.: V případě zásahu do biotopu kriticky a silně ohrožených druhů rostlin a živočichů je třeba žádat výjimku z režimu zákonné ochrany příslušnou správu CHKO. V případě zásahu do biotopu ohrožených druhů je třeba žádat výjimku z režimu zákonné ochrany na krajském úřadě.

Literatura

Berg A. & Gustafson T. 2007: Meadow management and occurrence of corncrake Crex crex. Agriculture, Ecosystems & Environment, 120: 139-144.

BirdLife International 2008. Crex crex. In: IUCN 2009. IUCN Red List of Threatened Species. Version 2009.1. <www.iucnredlist.org>. Downloaded on 23 July 2009.

Culek M. (ed.) 1996: Biogeografické členění České republiky. Enigma, Praha.

Hagemeijer E. J. M. & Blair M. J. (eds) 1997: The EBCC Atlas of European Breeding Birds: Their Distribution and Abundance. T. & A.D. Poyser, London.

Hudec K. & Šťastný K. (eds) 2005: Fauna ČR. Ptáci – Aves, díl II/1. Academia, Praha.

Chytrý M., Kučera T. & Kočí M. (eds) 2001: Katalog biotopů České republiky. Agentura ochrany přírody a krajiny ČR, Praha.

O'Brien M., Green R. E. & Wilson J. 2006: Partial recovery of the population of Corncrakes Crex crex in Britain, 1993-2004. Bird Study, 53: 213-224.

Pikula J. & Beklová M. 1987: Ornithocoenoses and their nesting niches in Czechoslovakia. Folia Zoologica, Brno, 36(3): 239-255.

Šťastný K. & Bejček V. 2003: Červený seznam ptáků České republiky, pp. 95-120. In: Plesník J., Hanzal V. & Brejšková L. (eds): Červený seznam ohrožených druhů České republiky. Obratlovci. Příroda, 22: 1-183. Agentura ochrany přírody a krajiny ČR a Správa ochrany přírody ČR, Praha.

Šťastný K., Bejček V. & Hudec K. 2006: Atlas hnízdního rozšíření ptáků v České republice 2001 – 2003. Aventinum, Praha.